

OVERGENOMEN UIT BEGIJNHOFKRANT 52 (2016) 13-15.

DE ABDIJ VAN AYWIERS IN COUTURE-SAINT-GERMAIN

Een must voor tuin- en geschiedenisliehebbers

Isabelle Lévêque-Lamotte en Dorothy Schuermans

Couture-Saint-Germain is een deelgemeente van Lasne, gelegen in Waals-Brabant, tussen Waterloo en Waver. Misschien bent u er al geweest ter gelegenheid van de tuinbeurs 'La Fête des Plantes et du Jardin d'Aywiers'? In het eerste weekend van mei en oktober stelt de familie Limaugé haar prachtige domein open voor het publiek en ontvangt zij er gespecialiseerde boom- en plantenkwekers, tuinarchitecten, kunstenaars en ambachtslui uit binnen- en buitenland. Een must voor elke tuinliefhebber die zichzelf respecteert (www.aywiers.be)!

De tuinbeurs 'La Fête des Plantes et du Jardin' (foto M. Timacheff).

Maar ook als geschiedenisgepassioneerde komt u er aan uw trekken. Deze tuindagen bieden immers een unieke kans om op zoek te gaan naar de overblijfselen van de cisterciënzerinnenabdij waar Lutgart van Tongeren, patroonheilige van Vlaanderen, meer dan veertig jaar verbleef en stierf (1246).

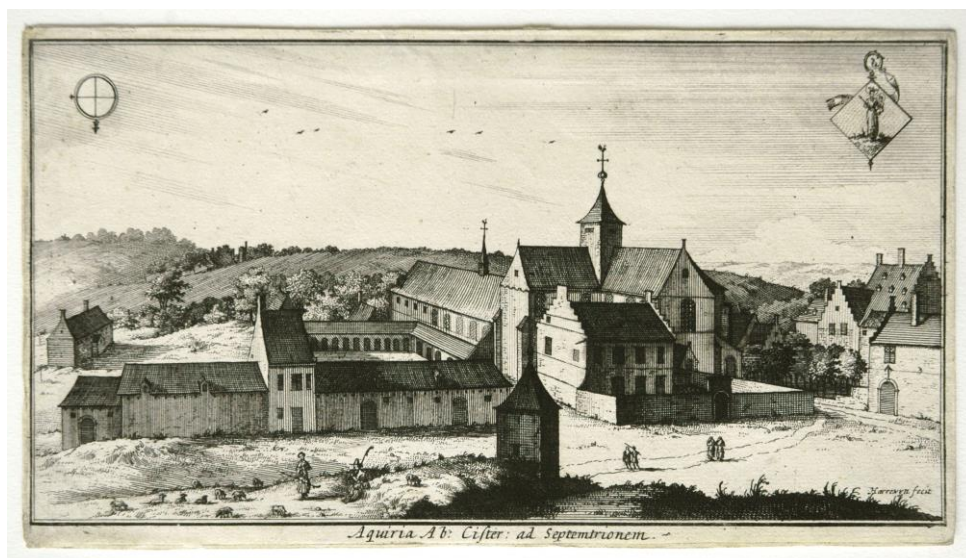
Helaas blijft er geen enkel spoor over van de abdijkerk, noch van het klooster. Na de uitdrijving van de monialen door de Franse revolutionairen, in december 1796, kwam de abdij in handen van opeenvolgende speculanten, die er alleen op uit waren om de bouwmaterialen van deze imposante gebouwen te verkopen. Maar als bij wonder bleef de site met omsluiting wel overeind, alsook de gebouwen die niet strikt conventueel waren, onder meer de toegangspoorten, het verblijf van de biechtvader, de brouwerij, de standplaats van de watermolen, de hoevegebouwen, de kapel van Sint-Lutgart en "het huis van de abdis". Ook een tweede brouwerij en de abdijschuur, gevestigd (ver) buiten de abdijsmuren, bleven grotendeels intact.

Plan van de 'Afgeschafte abdij van Aywiers' van landmeter P.J. De Rycke van 14 germinal Jaar V (3 april 1797), Algemeen Rijksarchief.

Geschiedenis van de abdij

In 1215 vestigden de cisterciënzerinnen zich in de schilderachtige vallei van de Lasne. Zij verbleven er bijna 600 jaar en leidden een leven conform de regel van Benedictus. Maar de oorsprong van de abdij situeert zich enkele jaren vroeger. Op het einde van de 12de eeuw ontstond een gemeenschap van vrome vrouwen of *mulieres religiosae* in Les Awirs, bij Luik (Flémalle). De abdij van Aywiers ontleent trouwens haar (onuitspreekbare) naam aan haar dorp van oorsprong. De plaatselijke landheer, Louis de Chiny, schonk aan deze dames gronden en inkomsten en bekwam in 1210, mede dankzij de steun van de bisschop van Luik, hun officiële integratie in de Orde der Cisterciënzers.

Ets van Jacques Harrewyn in Topographica historica gallo-brabantiae, uitgegeven door Le Roy in 1692.

In 1211 verhuisden de monialen, op uitnodiging van de Hertog van Brabant, naar Lillois (Braine-L'Alleud). Ook hier genoten zij de bescherming van de plaatselijke landheer, Ivan de Rèves. Maar hun verblijf in Lillois was van korte duur. In 1215 gingen zij in op het voorstel van Godefroid, kasteelheer van Brussel, om zich definitief in Couture-Saint-Germain te vestigen. Zij beschikten er over een belangrijk patrimonium, bestaande uit gronden, weiden, bossen en een molen en konden er rekenen op de steun van hun mannelijke collega's in de nabijgelegen cisterciënzerabdij van Villers-La-Ville.

Tijdens de eerste helft van de 13de eeuw was de abdij van Aywiers zeer welvarend. Dankzij het prestige van haar beschermheren kon zij rekenen op talrijke nieuwe schenkingen, bestaande uit gronden, tienden en (voor)rechten. Ook op spiritueel vlak had de abdij een grote uitstraling: de aanwezigheid van enkele befaamde zusters, onder wie Sint-Lutgart en Sibylle de Gages, was daar zeker niet vreemd aan.

Doorheen de eeuwen en ondanks de talrijke gewapende conflicten zetten de monialen van Aywiers hun contemplatieve leven standvastig verder. Tijdens de godsdienstoorlogen van de 16de eeuw werd de abdij van Aywiers zodanig verwoest, dat haar bestaan zelf bedreigd werd. Honderd jaar later brachten de veldtochten van Lodewijk XIV opnieuw vernieling. Maar na het vertrek van de soldaten gingen de opeenvolgende abdisen, Louise de Blaton en Benoîte de La Motte, aan het werk om de abdij herop te richten.

Benoîte de la Motte, abdis van Aywiers van 1675 tot 1700, artiest onbekend, privéverzameling (foto: M. Timacheff).

Tijdens de vreedzame periode van de 18de eeuw zag de abdij van Aywiers de kans om haar patrimonium uit te breiden. De abdisen Placide Buisseret en Eleonore d'Harvengt ontvingen met regelmaat belangrijke inkomsten, die hen toelieten ingrijpende restauratie- en renovatiewerken uit te voeren: de vertrekken van de abdis werden verruimd, de abdijkerk

verfraaid, de abdijhoeven vernieuwd... Ook de parochiekerken, waarvan zij de tienden ontvingen, werden gerestaureerd. Deze werven waren zo belangrijk, dat de abdis leningen moest afsluiten. Te meer daar zij verplicht werd door de Oostenrijkse regering om deel te nemen aan de heraanleg van het Park van Brussel.

In 1783 werd de laatste abdis van Aywiers verkozen: Claire de Marbaix. Zij had de uiterst zware opdracht om een abdij te besturen die in financiële moeilijkheden verkeerde. De abdij kon immers niet meer rekenen op de pachtgelden van haar boeren omwille van de verwoesting van de oogsten door de legers, maar bovendien kampte zij met opeisingen en militaire belastingen.

Maar het ergste moest nog komen voor de 29 koorzusters en 14 lekenzusters. Krachtens de wet van 15 fructidor jaar IV (1 september 1796) werden alle religieuze instellingen in de oude zuidelijke Nederlanden afgeschaft. Toen op 23 brumaire jaar V (13 november 1796) de Franse Republiek pensioenbonnen aan de zusters van Aywiers aanbood, weigerden zij die unaniem. Zij beschikten over twintig dagen om de abdij te verlaten. Ondanks de protestbrieven van de abdis was het einde onafwendbaar: op 14 frimaire jaar V (4 december 1796) bestond de abdij van Aywiers niet meer.

Pensioenbon op naam van abdis Claire de Marbaix (Rijksarchief, Louvain-La-Neuve).

De abdij en al haar gebouwen, inclusief de abdijhoeven, werden openbaar verkocht. De zusters vluchtten naar verschillende kastelen in de omtrek, waaronder het kasteel van Rixensart, thans eigendom van de familie de Merode, waarna zij asiel vonden in Ittre. De zustergemeenschap zette er haar spirituele leven verder en overleefde dankzij de liefdadigheid van de lokale boeren. De laatste cisterciënzerin van Aywiers stierf in Ittre op 29 september 1849.

Onroerend vermogen

Op het einde van de 18de eeuw bezat de abdij van Aywiers een patrimonium van ongeveer 2000 hectaren dat zich tot ver buiten de abdijsmuren uitstreckte, met onder meer gronden en abdijshoeven, maar ook molens, brouwerijen en steenkoolmijnen...

Van de abdij van Aywiers zijn slechts drie afbeeldingen bekend:

- een ets, gepubliceerd in 1606 in de *Antiquitates Brabantiae* van J.B. Gramaye;
- een gravure van Jacques Harrewyn, gepubliceerd in de *Topographica historica gallo-brabantiae* in 1692;
- een aquarel van Hendrik van Wel (ca. 1695), bewaard in het Prentenkabinet van Brussel.

Aquarel van Hendrik van Wel (ca. 1695), Prentenkabinet Brussel.

De gebouwen van de abdij konden worden gereconstrueerd dankzij het plan van P.J. de Rycke. Deze landmeter werd in april 1797 aangesteld door de Franse Republiek om de hele abdij op te meten, met het oog op de openbare verkoop ervan als nationaal goed. Uit dit plan blijkt dat op het einde van de 18de eeuw de abdij van Aywiers een prestigieuze abdij was, bestaande uit een imposante abdijskerk, een kloosterpand met oostelijke vleugel voor de 29 koorzusters en westelijke vleugel voor de 14 lekenzusters, afzonderlijke vertrekken bestemd voor de abdis en een grote infirmerie, die met het klooster verbonden was via een overdekte passage.

Zoals vele andere abdijen op het platteland bezat de abdij van Aywiers ook stadsgebouwen. Die dienden de zusters tot schuilplaats (refuge) ten tijde van oorlog en oproer. In 1621

verwierf de abdij drie huizen in Nijvel, in de rue Saint-Georges. Op de trapleuning van één van die huizen bevindt zich nog steeds het wapenschild van de abdis Eleonore d'Harvengt. De abdij was tevens eigenares van een herenhuis op de Grote Zavel in Brussel, waar later de aardewerkfabriek Boch was ondergebracht en waar thans het NH Hotel Brussels gevestigd is. De rijksarchieven tonen aan dat de zusters van Aywiers er effectief schuilden op het einde van de 17de eeuw.

Wapenschild van abdis Eleonore d'Harvengt op de trapleuning van de schuilplaats (refuge) van Nijvel (foto: M. Timacheff).

De zusters van Aywiers bezaten eveneens uitgestrekte landbouwgronden en acht abdijschoven *extra muros*: La Neuve Cour (Lillois), Hemptinne (bij Eghezée), Othet-Les-Bois (Les Awirs in Flémalle), Couviet (Rêves), Springal (Lillois), Cour d'Aywiers (Baisy-Thy), Agniessart (Baisy-Thy) en Broux (Haut-Ittre). Op het einde van de 18de eeuw waren de inkomsten van deze landerijen (ongeveer 900 hectaren groot) goed voor meer dan één vierde van het jaarlijkse inkomen van de abdij. Van de acht hoeven zijn er zes bewaard gebleven: drie worden nog steeds als landbouwbedrijf uitgebaat en drie werden omgevormd tot woningen of kantoren. Talrijke sporen van de cisterciënzerinnen zijn bewaard gebleven in de vorm van blaoenen, monogrammen en andere inscripties.

Tenslotte bezat de abdij van Aywiers ook drie terreinen in het Park van Brussel. Waarschijnlijk kocht zij die onder druk van de Oostenrijkse regering die het paleis van Coudenberg, na de vernieling door een brand (1731), wenste te rehabiliteren. Zij was eigenares van twee huizen die verhuurd werden tot hun verkoop in 1790.

Slotbeschouwing

België telt vandaag nog veertien abdijen van de Orde der Cisterciënzers: zeven abdijen van monniken en evenveel van monialen. Slechts twee abdijen volgden niet de hervorming van La Trappe of de strikte observantie (1660): de Sint-Bernardusabdij in Bornem (monniken) en de abdij Mariënlof in Borgloon (zusters).

Het Visioen van Sint-Lutgart en Christus aan het Kruis door Abraham van Diepenbeek, ca. 1630, abdij Mariënlof te Kerniel (foto: M. Timacheff).

De abdij Mariënlof is zeker een bezoek waard. Bewonder er de bidstoel van Sint-Lutgart, het schilderij van de heiligen van de Orde der Cisterciënzers (1635) en het schilderij van Abraham van Diepenbeek (ca. 1630) *Het visioen van Sint-Lutgart en van Christus aan het Kruis*. Met een beetje geluk ontmoet u er zuster Myriam, één van de drie laatste cisterciënzesterinnen, niet-trappisten in België. Net zoals voor de monialen van Aywiers wordt ook hun leven bepaald door de opeenvolgende religieuze diensten. Conform de regel van Benedictus leven zij er in stilte en strikt afgesloten van de buitenwereld.

Ons boek, *L'Abbaye d'Aywiers, au-delà des jardins*, wordt afgesloten met een eerbetoon aan alle religieuze vrouwen die hun levenskeuze hebben kunnen doorduwen en handhaven. Ter herinnering: indien de Orde der Cisterciënzers in het begin van de 13de eeuw een vrouwelijke vleugel heeft geïntegreerd, was dat niet uit eigen initiatief, maar wel dankzij de volharding van een aantal vrouwen die hun geloof wilden belijden zoals zij het wensten.

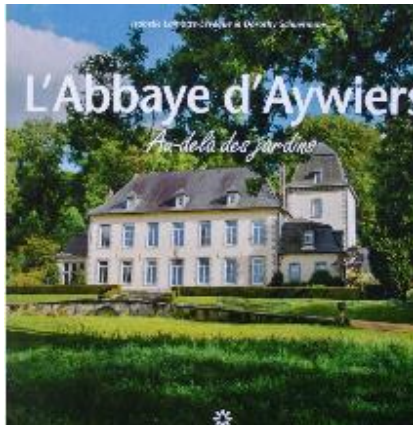
Sint-Lutgart, Sybille van Gages en Elisabeth van Wans temidden van de heiligen van de Orde der Cisterciënzers, 1635, abdij Mariënlof te Kerniel (foto: M. Timacheff).

Uiteraard werden de monialen onder het gezag van een abt geplaatst, maar dat betekende niet dat zij aan hem onderworpen waren. Bewust van het belang om economisch onafhankelijk te zijn, beheerden zij zelf hun patrimonium: de restauratie en heropbouw van gebouwen die vernield waren door de opeenvolgende oorlogen, de onderhandelingen en ondertekening van contracten met hun boeren, de ontvangst van pachtgelden, tienden, rentes en andere inkomsten, de roerende en onroerende investeringen... Dat deden de monialen van Aywiers gedurende bijna 600 jaar.

Hoewel de abdij van Aywiers weinig besproken is in de literatuur, was zij zonder twijfel prestigieus. Zij speelde een zeer belangrijke rol bij de opkomst van de *mulieres religiosae* en de Heilige Lutgart van Tongeren verbleef er meer dan veertig jaar. Tenslotte heeft de zustersgemeenschap van Aywiers zich in de loop van de eeuwen kunnen handhaven, zodat zij op het einde van de 18de eeuw behoorde tot de grote cisterciënzerinnenabdijen. En ook na hun uitdrijving in december 1796 hebben de 29 monialen van Aywiers hun geloof standvastig verder beleefd.

Isabelle Lévêque-Lamotte en Dorothy Schuermans

Bron

Isabelle Lévêque-Lamotte & Dorothy Schuermans, *L'Abbaye d'Aywiers, au-delà des jardins*, Editions Le Carré Gomand, 2015, 160 p. Te koop via www.lecarregomand.be voor 34,95 euro (exclusief verzendingskosten).